

TURLI XALQLARDA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING USULLARI

Soxibnazarova Moxizoda Maksadjon qizi

Qo'qon davlat universiteti 2-bosqich magistranti

Abstract: *This article analyzes the methods of environmental education applied by various peoples of the world, their distinctive characteristics, and their significance in the modern education system. The article provides a comparative analysis of the integration of traditional knowledge and contemporary pedagogical approaches, as well as the experience of forming ecological consciousness in different cultures.*

Keywords: *environmental education, national pedagogy, environmental learning, cross-cultural analysis, sustainable development*

Аннотация. *В данной статье анализируются методы экологического воспитания, применяемые различными народами мира, их отличительные особенности и значение в современной системе образования. В статье проводится сравнительный анализ интеграции традиционных знаний и современных педагогических подходов, а также опыта формирования экологического сознания в различных культурах.*

Ключевые слова: *экологическое воспитание, национальная педагогика, экологическое образование, межкультурный анализ, устойчивое развитие*

Kirish. XXI asrda ekologik muammolar global xarakterga ega bo'lib, ularni hal etish nafaqat texnologik, balki ma'naviy-ma'rifiy yondashuvni ham talab qiladi. Har bir xalqning o'z tabiiy muhiti bilan munosabatlari asrlar davomida shakllangan bo'lib, bu tajriba ekologik tarbiya berishning noyob usullarini yaratgan. Zamonaviy pedagogika nuqtai nazaridan bu tajribalarni o'rganish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Ekologik tarbiya - bu shaxsning tabiatga mas'uliyatli munosabatini shakllantirish, ekologik ongni rivojlantirish va atrof-muhitni muhofaza qilish ko'nikmalarini singdirish jarayonidir. Turli xalqlarning milliy pedagogikasida bu jarayon o'ziga xos shakl va mazmunge ega.

Metodologiyasi. Tadqiqotda qiyosiy-tarixiy, etnopedagogik va madaniyatshunoslik yondashuvlari qo'llanildi. Qiyosiy-tarixiy tahlil orqali turli xalqlarning ekologik tarbiya tizimlari tarixiy shakllanish bosqichlari asosida taqqoslandi. Etnopedagogik yondashuv orqali ekologik qadriyatlarning milliy tarbiya tizimidagi o'rni va ularni avloddan-avlodga o'tkazish mexanizmlari o'rganildi. Madaniyatshunoslik tahlili esa ekologik tarbiya tizimini xalqning diniy e'tiqodlari, ijtimoiy hayoti va tabiiy muhiti bilan bog'liq holda izohlash imkonini berdi. Tadqiqot obyekti sifatida O'zbekiston, Yaponiya, Hindiston,

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

Skandinaviya mamlakatlari hamda tubjoy xalqlarning (amerika hindulari, aborigenlar) ekologik pedagogik tajribalari tanlab olindi.

Tadqiqot ob'yekti sifatida Sharq (O'zbekiston, Yaponiya, Hindiston), G'arb (Skandinaviya mamlakatlari, AQSh) va mahalliy xalqlar (amerika hindulari, aborigenlar) pedagogikasidagi ekologik tarbiya tajribasi tanlab olindi. Tadqiqot geografik jihatdan keng qamrovli bo'lishi va turli iqlim-tabiiy sharoitlarda yashagan xalqlarning ekologik tarbiya tajribasini qamrab olishi hisobga olingan holda ushbu ob'yektlar tanlandi.

Quyida turli xalqlarning ekologik tarbiya sohasidagi boy tajribasi va ularning asosiy xususiyatlari tahlil qilinadi. O'zbek xalqining ekologik tarbiyasi islom qadriyatlari va Markaziy Osiyo tabiiy sharoitlari bilan chambarchas bog'liq. Qurg'oqchil iqlim sharoitida suv muqaddasligi tushunchasi ekologik qadriyatlarning markazida turadi. "Suv – hayot", "Suvga ehtiyot bo'l" kabi maqollar xalq tafakkurida ekologik tarbiyaning axloqiy asosini tashkil etgan. Bolalarga suvni isrof qilmaslik, daryolarni ifloslantirmaslik, suv oqimini to'smaslik kabi qoidalar erta yoshdan singdirilgan.

Bog'dorchilik madaniyati ham ekologik tarbiyaning amaliy shaklidir. Daraxt ekish, bog'ni parvarishlash, mehnatsevarlik va ekologik muvozanatni saqlash qadimdan oilaviy qadriyat bo'lib kelgan. "Kim daraxt eksa, jannatda joy oladi" degan hadis bu qadriyatni ma'naviy jihatdan mustahkamlagan.

Shuningdek, "hashar" an'anasi jamoaviy ekologik mas'uliyatni shakllantiruvchi ijtimoiy institut sifatida ahamiyatli bo'lgan. Hasharlar orqali yoshlar tabiatni asrash, hududni tozalash va obodonlashtirish ishlarida faol ishtirok etishgan. Bu tajriba hozirgi kunda ham ekologik tarbiyaning milliy modeli sifatida dolzarbligini saqlamoqda.

Yapon ekologik pedagogikasi. Yaponiyada ekologik tarbiya "tabiat bilan uyg'unlik" (Shizen to no chōwa) falsafasiga asoslanadi. Shinto va buddizm ta'limotlarida tabiat insonning ma'naviy rivojlanish manbai sifatida talqin etiladi. Satoyama konsepsiyasi — inson va tabiat o'rtasidagi muvozanatli aloqani ifodalaydi. Bu tizimda maktab o'quvchilari tabiatni kuzatish, o'simlik va hayvonot dunyosini o'rganish orqali ekologik ongini shakllantiradilar.

"Mottainai" ruhi — isrofgarchilikka qarshi milliy g'oya bo'lib, resurslardan oqilona foydalanish, qayta ishlash va tejash madaniyatini o'rgatadi. Bu yondashuv barqaror iste'mol madaniyatining an'anaviy yapon shaklidir.

Shuningdek, "Shinrin-yoku" (o'rmon terapiyasi) amaliyoti ekologik tarbiya va psixologik sog'lomlashtirish vositasi sifatida qo'llaniladi. O'rmonlarda sayr qilish, tabiatni his etish orqali insonlar ruhiy barqarorlik va ekologik ongini mustahkamlaydilar.

Skandinaviya mamlakatlari tajribasi. Norvegiya, Shvetsiya va Finlandiyada ekologik tarbiya "Friluftsliv" — "ochiq havoda yashash" falsafasiga tayanadi. Bu konsepsiya tabiat bilan bevosita muloqot orqali sog'lom turmush tarzini va ekologik ongini rivojlantirishni maqsad qiladi.

**TALIM STRATEGIYASI: YUQORI MALAKALI BO'LAJAK PEDAGOG
KADRLAR TAYYORLASH ISTIQBOLLARI**
mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
21.10.2025

Skandinav ta'lim tizimida bolalar har qanday ob-havoda tashqarida o'yin o'ynab, tabiat bilan muloqotda bo'ladilar. "Yomon ob-havo yo'q, faqat noto'g'ri kiyim bor" degan maqol bu falsafani ifodalaydi. "O'rmon maktablari" (Forest School) tizimi darslarni tabiat qo'ynida o'tkazishni nazarda tutadi, bu esa bolalarda ekologik tafakkur va amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Bundan tashqari, Skandinaviyada "Allemansrätten" yoki "har kimning tabiatdan foydalanish huquqi" qonuniy me'yor sifatida joriy etilgan. Bu huquq fuqarolarga tabiatdan foydalangan holda uni asrash mas'uliyatini ham yuklaydi.

Tubjoy xalqlar tajribasi. Tubjoy xalqlar (amerika hindulari, aborigenlar) ekologik bilimlarni og'zaki an'ana va marosimlar orqali avloddan-avlodga o'tkazib kelgan. Ularning tarbiya tizimi "Yetti avlod printsiplari"ga asoslanadi — har qanday qaror kelajakdagi yetti avlod manfaatlarini hisobga olgan holda qabul qilinadi.

Totemizm, tabiat ruhlariga hurmat va rivoyatlar orqali o'qitish tubjoy pedagogikaning ajralmas qismidir. Bu jarayon orqali bolalar hayvonlar, o'simliklar va tabiat hodisalarini muqaddas deb bilishga, ularga hurmat bilan munosabatda bo'lishga o'rganadilar. Shu tariqa ekologik ong diniy, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlar tizimida mustahkamlanadi.

Xulosa. Turli xalqlarda ekologik tarbiya berishning boy va xilma-xil tajribasi mavjud. Har bir madaniyat o'zining tabiiy muhiti, tarixiy rivojlanishi va ma'naviy qadriyatlariga mos holda noyob ekologik tarbiya tizimini yaratgan. O'zbek xalqining suv va tuproqqa mehr-muhabbati, yaponlarning tabiat bilan uyg'unligi, skandinavlarining ochiq havoda yashash falsafasi, amerika hindularining yetti avlod printsiplari va hindlarning ahimsa tamoyili - bularning barchasi zamonaviy ekologik ta'limga qimmatli hissa qo'shishi mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Xoshimov O. O'zbek xalq pedagogikasi. – T.: O'qituvchi, 2020.
2. Suzuki D. The Sacred Balance: Rediscovering Our Place in Nature. – Vancouver: Greystone Books, 2007.
3. Louv R. Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature-Deficit Disorder. – Chapel Hill: Algonquin Books, 2008.
4. Chawla L., Cushing D.F. Education for strategic environmental behavior // Environmental Education Research. – 2007. – Vol. 13(4). – P. 437-452.
5. Berglund T., Gericke N. Separated and integrated perspectives on environmental, economic, and social dimensions // Environmental Education Research. – 2016. – Vol. 22(8). – P. 1115-1138.